

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

проф. д.ф.н. Бошко Сувайджич (Сърбия)
проф. д.ф.н. Звонко Ковач (Хърватия)
проф. д.ф.н. Джузепе дел Агата (Италия)
проф. д.ф.н. Луциан Суханек (Полша)
проф. д.ф.н. Людмила Ухлиржова (Чехия)
проф. д.ф.н. Панайот Карагьозов (България)
проф. д.ф.н. Маргарита Младенова (България)

РЕДАКТОРИ И СЪСТАВИТЕЛИ

доц. д-р Цветанка Аврамова (отг. ред.), гл. ас. д-р Диана К. Иванова,
гл. ас. д-р Росица Стефчева, доц. д-р Диляна Денчева, ас. д-р Лилия Желева,
гл. ас. д-р Емилия Македонска, гл. ас. д-р Владимир Колев,
ас. Тиха Бончева, Биляна Васич, Кристиан Янев, Надя Радованова, Боряна Цветкова

Стереотипът в славянските езици, литератури и култури

*Сборник с доклади от
Четиринадесетите международни славистични четения
София, 26–28 април 2018 г.*

Том първи

Езикознание

София • 2019

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

РЕЦЕНЗЕНТИ НА ПЪРВИ ТОМ

проф. д.н. Андреана Ефтимова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
проф. д-р Валентина Бонджолова, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
проф. д-р Валентин Гешев, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
проф. д-р Ценка Иванова, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
проф. д-р Владимир Поломац, Университет в Крагуевац
проф. д-р Ирена Цветкович Теофилович, Университет в Ниш
проф. д-р хаб. Агнешка Заторска, Университет в Лодз
проф. д-р хаб. Юлия Мазуркевич-Сулковска, Университет в Лодз
доц. к.ф.н. Олга Албул, Лвовски национален университет „Иван Франко“
доц. к.ф.н. Олена Чмир, Киевски национален университет „Тарас Шевченко“
доц. д-р Ничка Бечева, Белградски университет
доц. д-р Бояна Вельович, Университет в Крагуевац
доц. д-р Марина Джонова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Радост Железарова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Даниела Константинова, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
доц. д-р Елена Крейчова, Масариков университет, Бърно
доц. д-р Владислав Миланов, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Величко Панайотов, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Красимира Петрова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Венета Савова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
доц. д-р Димка Савова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Университет „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин
доц. д-р Надежда Михайлова-Стаянова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
гл. ас. д-р Борислав Борисов, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
гл. ас. д-р Павел Крейчи, Масариков университет, Бърно
гл. ас. д-р Мартин Стефанов, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
д-р Олга Сорока, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Лвовски национален университет „Иван Франко“

© 2019 Цветанка Аврамова, Диана К. Иванова, Росица Стефчева, Диляна Денчева, Лилия Желева, Емилия Македонска, Владимир Колев, Тиха Бончева, Биляна Васич, Кристиан Янев, Надя Радованова, Боряна Цветкова, съставители
© 2019 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-954-07-4883-2 (мека подвързия)

ISBN 978-954-07-4895-5 (pdf)

СУБЕКТИВНИТЕ ЕВИДЕНЦИАЛИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК¹

Красимира Алексова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

The paper examines the place of the conclusive and the dubitative verbal forms in the evidential grammatical category of the contemporary Bulgarian language. The study discusses the specifics of the feature ‘subjectivity’, which both dubitative and conclusive forms share but express in a different way. The paper also focuses on the formal phenomenon in the paradigms of both conclusive and dubitative: the gaps or the presence of coinciding forms, i.e. homonyms, of which two types are distinguished: bi-participants and bi-determinants.

Key words: evidentiality, modality, conclusive, dubitative, empty cells in the paradigm, bi-participants, bi-determinants

1. Обект, предмет и цели

Настоящата работа има за свой обект конклузивните² (умозаключителните) и дубитативните (недоверчивите) глаголни форми като членове на евиденциалната категория в съвременния български език. Въпреки настойчивия интерес през последните няколко десетилетия към тази категория в българското (напр. Алексова 2003, 2015, 2016; Герджиков 1984; Генчева 1996; Куцаров 2007; Ницолова 2007, 2008; Смирнова 2011; Макарецв 2014; Конедарева 2015; Търпоманова 2015; Нинова 2016 и др.) и в световното езикознание (напр. Чейф, Никълс, ред. 1986; Генчева, ред. 1996; Ауера, Плунгян 1998; Лазар 2001; Айхенвалд 2004; Бой 2012, и др.) все още българската евиденциална категория продължава да буди изследователския интерес, вкл. в съпоставителен и типологичен аспект, тъй като се отличава със своята разгърната система – четири евиденциала, специфика на употребите и особености на формалната парадигма. Могат да бъдат открити неизследвани аспекти, какъвто е въпросът за специфичната реализация на общия семантичен признак на конклузива и дубитатива в българския език. Именно той е конкретният предмет на проучване тук, заедно с особеностите на парадигмата на двата субективни евиденциала. Целта е да се очертае общата семантична основа на конклузива и дубитатива и да се изтъкнат семантичните различия, които дават основание да се представи мястото им в евиденциалната категория. Втората основна цел

¹ Настоящият доклад е резултат от работата по научноизследователския проект на тема „Балканските езици като еманация на етно-културната общност на Балканите (типология на глагола)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН, договор № ДН 20/9/11.12.2017 г. Изказвам благодарност за финансовата подкрепа.

² Като синонимни тук се употребяват умозаключителни и конклузивни форми, индикативни и удостоверителни форми, а също недоверчиви и дубитативни форми.

е да се изяснят причините за наличието на празни клетки в дубитативната парадигма и да се коментира спецификата на два типа омонимични форми, които дават основание да бъдат терминологично отделени като бидетерминативи и бипартиципанти.

2. Значенията на конклузива и дубитатива и техният общ признак

Още през 1905 г. Ю. Трифонов се опитва да изведе релевантните признаци, които изграждат значенията на членовете на категорията, наричана днес евиденциалност. Изследователят приема, че това е противопоставянето ‘възприетост – невъзприетост’, тъй като смята, че ‘право изказване – косвено изказване’ не може да включи формите от типа *четял е* (умозаключителните) (Трифонов 1905). Макар че не обособява формите от типа *бил четял* (недоверчивите) в отделна субкатегория, Трифонов вярно представя значението им – изразяване на съмнение и недоверие (Трифонов 1905: 191–192). Ако се съпоставят вижданията на Ю. Трифонов и на Л. Андрейчин (възгледите в докторската му дисертация), ще стане ясно, че семантичното противопоставяне ‘право изказване – косвено изказване’ у Л. Андрейчин се определя като категория ‘начин на изказване’ (индикативни : преизказни форми), а ‘възприетост – невъзприетост’ като ‘основа на изказването’ (индикативни : конклузивни форми). Л. Андрейчин приема, че това са две различни противопоставяния, които са неравноправни, като по-основен характер има ‘начин на изказване’. Л. Андрейчин смята недоверчивите форми за „форми за по-силно преизказване“, които не представляват самостоятелна категория (Андрейчин 1944/1978: 300). Е Дьомина също като Л. Андрейчин приема формите от типа *бил четял* за емфатични преизказни – те се разграничават в рамките на общото основание ‘преизказност’ благодарение на противопоставянето ‘неемфатичност : емфатичност’. Що се отнася до интересуващите ни конклузивни форми, то те се разграничават чрез опозицията ‘неконклузивност : конклузивност’ при общо основание ‘несвидетелственост’ (Дьомина 1970). Аронсън пък включва само конклузивния имперфект (според застъпването тук виждане) към неконфирмативните непреизказни форми, наричайки го дуративно минало (*четял е*), а две дубитативни форми за неминало и недуративно минало (*бил четял* и *бил чел*) се присъединяват към дубитативните преизказни неконфирмативни форми (Аронсън 1967). Тук няма да се спирам върху виждания (близки до това на Ал. Т.–Балан), в които умозаключителните форми се представят за факултативни варианти на преизказните.

За разлика от това Ив. Куцаров смята конклузива за наклонение, а т.нар. тук дубитативни форми за преизказване на умозаключителното наклонение (Куцаров 2007). В докторската си дисертация С. Конедарева приема конклузива (а и преизказните форми) за членове на евиденциалната система, но дубитатива се присъединява към конструкции, изразяващи несъщинска евиденциалност (Конедарева 2015).

Според Г. Герджиков умозаклучителните и недоверчивите форми се различават по степента на своята маркираност – умозаклучителните са единично маркирани (само с признака субективност), а недоверчивите са двойно маркирани (и със субективност, и с преизказност). В зависимост от степента на своята маркираност те изразяват и „различна степен на ангажираност на говорещия с изказването“. Единично маркираните умозаклучителни форми „показват, че се касае за собствено изказване, за първично изказване и заедно с това показват, че изказването не може да се счита за напълно обективно“, защото в него се изразява личната убеденост на говорещия в истинността на изказването, но това не е „неоспорима истинност, почиваща на обективни критерии“ (Герджиков 1984: 73).

Конклузивните форми в (1) – *е бил пилотиран* (конклузивен пасивен имперфект), и в (2) – *е пишела* (конклузивен имперфект в актив), онагледяват виждането, че се представя собствено субективно виждане, лично твърдение на говорещия, а не обективна истина. В този смисъл термините ‘умозаклучителни форми’ и ‘конклузив’ са в известна степен условни, защото не става дума единствено и само за умозаклучение.

- (1) *След оглед на мястото от специалисти те достигат до хипотезата, че самолетът е модел „Месеримит 109“. Той вероятно е бил пилотиран от български пилот, бранил София от бомбардировките през 1944 г., когато американците нанасят разрушителни удари по града* (<https://samokov365.com>, 10.05.2018 г.)³.
- (2) Тази явно *е пишела* книга на тема: «Нецензурни, но най-използвани думи в българския език» Искай процент..... (<http://forum.all.bg/showflat.php/Cat/0/Number/2171493/page/149/fpart/all/vc/1>).

Ако се приеме, че конклузивът означава единствено умозаклучение на говорещия, то тогава не биха могли да бъдат включени в общото значение употреби, при които става въпрос за собствено твърдение на базата на широко разпространена информация, напр. (3), в което в исторически текст чужди сведения се използват като основа за собствено твърдение, или (4), в който конклузивът се използва „при описание на реконструкция на събитията, направена от историка въз основа на известни факти“ (Ницолова 2008: 387).

- (3) *Оногурите (Оногундурите) са били тясно свързани с другите български племена.*
Както изглежда, те са играели твърде важна роля в създаването се политическо обединение и за самият Кубрат.

³ Във всички примери са запазени правописът и пунктуацията на оригинала.

За това свидетелствува един текст у летописеца Теофан в неговия разказ за „Велика България“ (<http://gepard96.blog.bg/history/2011/10/23/plemenno-delene-pri-prabylgarite.840455>).

- (4) ... една пушка **е струвала** колкото една крава с теле – твърде висока цена, тъй като оръжието по онова време се ценяло. С него човек **е можел** да се препитава или да придобие състояние (Тахов) (Ницолова 2008: 387).

Ако се приеме застъпването тук виждане за значението на конклузива, то и употребите, наричани от Р. Ницолова „неумозаклучителни“ или „слабо знание на говорещия“, могат да бъдат обхванати от общото значение. Става въпрос за случаи на несвидетелска позиция на говорещия – (5), които пресупозицията е „аз зная не като свидетел, че *p*“ (Ницолова 2008: 355).

- (5) *Още в детството си майка ми е свирела на цигулка* (Ницолова 2008: 356).

По своята същност конклузивните употреби в (3) и (4) също са несвидетелски. Но е напълно възможно да бъдат открити случаи на свидетелска позиция на говорещия, при които конклузивът изразява експресивно лично утвърждаване на свидетелски факти – вж. (6) и (7) Г. Герджиков смята тези употреби на транспозиция на умозаклучителните форми в полето на удостоверителните (Герджиков 1977: 56).

- (6) *Ами че аз помня майка ти, бре, тя ми е сплитала косите на плитки, учела ме е песни да пея...* (К. Кисъв – примерът е от Станков 1976: 372).

- (7) *Булка, кай, аз си отивам, ела да се простим. Гледала си ме, почи- тала си ме. Къщовница си била. Добра си била, булка, много добра. Сполай ти* (Й. Йовков – примерът е от Герджиков 1977: 56).

Разглежданите от Р. Ницолова умозаклучителни и неумозаклучителни значения на конклузива са свързани според изследователката с „пресупозицията, че говорещият предава на слушателя *собствена опосредствана, несвидетелска информация*“ (Ницолова 2008: 354). Както стана ясно от (6) и (7), възможни са и свидетелски употреби. Именно това доказва необходимостта да бъде прието като значение, което да обхваща всички видове употреби, а такъв според застъпването тук виждане е признакът ‘субективност на предаваната информация’.

Общото в почти всички мнения за статуса на дубитативните форми е виждането, че те изразяват недоверие или съмнение в препредаваното чуждо изказване. В българския език т.нар. недоверчиви глаголни форми представляват епистемична евиденциална субкатегория, която изразява степен на ангажираност на говорещия с истинността на изказването. Според Р. Ницолова дубита-

тивната семантика може да се представи чрез пресупозицията: „Аз зная, че *X* твърди, че *p*, но се съмнявам, че *p* е вярно, т.е. смятам, че е по-възможно $\neg p$ “ и асерцията „Аз твърдя, че *X* твърди, че *p*“ (Ницолова 2008: 371).

Чрез недоверчивите форми (максимално маркираният член на категорията) „говорещият се дистанцира от изказването, което препредава, оспорва го, подлага в една или друга степен неговата истинност на съмнение и не се ангажира с него“ (Герджиков 1984: 73). От дубитативните форми в (8) – *бил издал* (дубитативен аорист), *не бил пишел*, *пишел бил* (дубитативни форми за имперфект), и (9) – *била говорела* (дубитативен имперфект), ясно проличава, че говорещият изразява различна по степен на експресивност резервираност към достоверността на чуждото изказване, което се препредава. Тази субективна по тип оценка за истинността на неособственото изказване може да има множество нюанси – от неекспресивно съмнение, през недоверие до пълно отхвърляне (вкл. иронично или саркастично) на достоверността на препредаването.

- (8) *Капакът беше самопризнанието в няколко интервюта на един шумял писател, че бил издал книгата си на точно определена дата от този същия месец май, щото според окултистката нумерология, която изповядвал, това цяло да донесе успех на творбата му от два тома. Но не само това. Той не бил пишел за хората, чувайте, той пишел бил за „боговете“ и тук следва изброяване на имена на демони – Меркурий, Венера, Марс.* (<http://outsideri.org/archives/2382>).
- (9) *Видите ли само тя била говорела ИСТИНАТА в ОЧИТЕ, всички други били лицемери и не я разбирали, тя горкото дете на разведени.....нищо ново, изобищо не мога да ѝ гледам фасона и предаването вече не го гледам* (http://www.vip2.bigbrother.bg/forum_replies.pcgi?forum=2&post=114435).

Като обобщение на разсъжденията в тази част може да се каже, че общият семантичен признак на конклузива и дубитатива е ‘субективност на съобщаваната информация’, като двата евиденциала изразяват различни степени на ангажираност на говорещия с достоверността на изказването и различни по степен на опосредстваност оценки. Субективността при конклузива се реализира като първично изказване, в което се предава лична, и в този смисъл субективна ангажираност на говорещия с информацията за действието, тъй като е налице лично твърдение, извод, обобщение, а това означава, че не става въпрос за обективна достоверност. При дубитатива субективността се реализира като субективна негативна оценка за достоверността на препредавано чуждо изказване. При конклузива е налице субективна първична оценка, а при дубитатива – вторична субективна оценка за достоверността на изказването.

3. Парадигмата на двата евиденциала

Застъпването тук виждане на парадигмата на конклузива и дубитатива в съвременния български език е онагледено в Таблица 1.

Таблица 1. Парадигмите на конклузива и дубитатива в съвременния български език в 3 л., ед. ч., м. р.

Време в индикатив	Конклузив	Дубитатив
Сегашно – пише	пишел е	бил пишел
Имперфект – пишеше		
Аорист – писа	писал е	бил писал
Перфект – писал е	бил е писал	–
Плусквамперфект – беше писал		
Бъдеще време – ще пише	щял е да пише	щял бил да пише
Бъдеще в миналото – щеше да пише		
Бъдеще предварит. – ще е писал	щял е да е писал	щял бил да е писал
Бъд. предвар. в мин. – щеше да е писал		

Образуването на формите на конклузива от съвременна гледна точка може да се опише при синтетичните индикативни форми чрез преизказване на спрегаемата глаголна форма, а при композираните форми – чрез преизказване на спомагателните глаголи *съм* или *щя*, като и при двата вида форми се запазва глаголът *съм* в 3 л., ед. ч. и мн. ч.

За формообразуването на дубитатива съществуват две мнения: чрез преизказване на спомагателния глагол *съм* и изпускане на *е* и *са* в 3 л. ед.ч. и мн.ч. (*четял съм* : *четял съм бил*, *четял си* : *четял си бил*, *четял е* : *четял Е бил*) (срв. Герджиков 1984: 40–42), или чрез прибавяне към преизказните форми на още едно минало свършено деятелно причастие на спомагателния глагол *съм* (*бил*, *-а*, *-о*, *-и*) с изключение на случаите, в които то е налично – при преизказния перфект и плусквамперфект (срв. Ницолова 2008: 370). Ако се приеме второто мнение, това би означавало, че именно прибавеното причастие *бил*, *-а*, *-о*, *-и* е носител в семантичен план на субективната епистемична оценка (недоверие, съмнение, резервираност). Възприемането на първото виждане предполага следните процеси на формообразуване, представени на Схема 1. Например чрез преизказване на спомагателния *щях* в *щях да чета* се създава формата *щял съм да чета*, а спомагателният *съм* в нея бива преизказан (*бил съм*), за да се получи дубитативната форма *щял съм бил да чета*. В описания процес на образуване на косвените евиденциали се реализира на два пъти преизказване на спомагателен глагол – първо на *щя* (*щях*), а след това на *съм*. Подчертаването на факта, че става въпрос не просто за минало свършено деятелно причастие, а за преизказна форма на спомагателния глагол *съм* (в получер курсив на Схема 1), насочва към системните отношения в

евиденциалната категория и на семантично, и на формално равнище – двата субективни евиденциала (конклузивът и дубитативът) се противопоставят по признака ‘преизказност’, носен от преизказната форма на *съм*, също както това е налице при индикатива и ренаратива.⁴ Двата субективно маркирани евиденциала обаче реализират различен вид субективна оценка на опосредстваната информация.

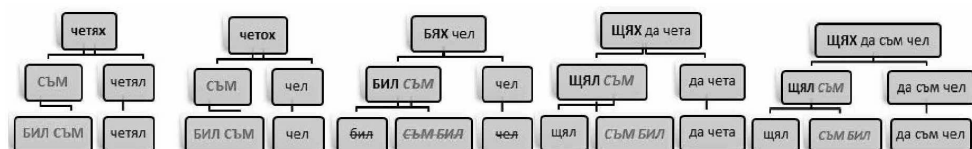

Схема 1. Процеси на формообразуване на дубитатива

Ако се разгледа Таблица 1, веднага проличава празната клетка в парадигмата в деятелен залог поради липсата на дубитативни форми за перфект и плусквамперфект в деятелен залог. Причините са формални – конклузивните и преизказните форми съдържат преизказна форма *бил*, *-а*, *-о*, което блокира образуването на дубитативна форма (вж. Схема 1). Невъзможно е в процеса на формообразуване на косвените евиденциали да се реализира два пъти преизказване на един и същи спомагателен глагол (*съм*), въпреки че той попада в нова синтагматична позиция в рамките на композираната глаголна словоформа. В българския език липсват и дубитативни пасивни форми за всички небъдещи времена поради наличието на преизказна форма на *съм* в изходната дубитативна форма в актив.

Съпоставката на преизказните и на дубитативните форми показва, че дубитативният аорист (напр. *бил съм чел*, *бил си чел*, *бил чел*) е еднакъв по форма със съвпадащите от своя страна преизказан перфект и преизказан плусквамперфект. Р. Ницолова смята тези случаи за синкретизъм (Ницолова 2008: с. 346). Според застъпването тук виждане става въпрос за два различни типа прояви на синкретизма, които поради своята значимост могат да бъдат терминологично открити като бидетерминативност и бипартиципиалност. Опирайки се на изследвания на Г. Герджиков (Герджиков 1984; 2000), тук приемам, че причините за посочените по-горе два вида съвпадения са от различно естество. Съвпадането на преизказните форми на перфект и на плусквамперфект е последица от действието на принципа на компенсацията, който се проявява при признаково по-натоварени сектори в една парадигма

⁴ Интерпретации от този тип са допустими, ако се приеме виждането, че в композираните глаголни форми в индоевропейските езици с по-висока степен на развой към аналитизъм „отношенията между морфемите отговарят на опозитивните отношения в плана на съдържанието“, което отговаря на „висока степен на изоморфизъм между означаващи и означавани“ (Герджиков 1984: 40).

и се изразява със стремеж за относително балансиране на положителните семантични товари, носени от членовете на една парадигма. Конкретна негова изява е парадигматичната неутрализация на признаци или на цели доминирани категории, което води до съкращаване на броя на членовете на парадигмата. В случая в рамките на доминиращата евиденциална категория, по-точно на косвените евиденциали, се неутрализира признакът ‘индиректност’ на доминираната категория време. Този случай на съвпадение би могъл да се дефинира като бидетерминативност, а съвпадащите парадигми като бидетерминанти.

Съвпадането обаче на дубитативния аорист, от една страна, с бидетерминантите преизказан перфект и преизказан плусквамперфект, от друга, представлява друг случай – бипартиципиалност, като съвпадението е резултат от начина, по който възниква категорията евиденциалност. Транспонираната употреба на перфекта *вм. аорист* за препредаване на опосредствана информация е първият етап от създаването на категорията, което е причината формите от типа *чел съм, чел си, чел е* днес да участват в две парадигми – на индикативния перфект и на конклузивния аорист (вж. Герджиков 1984: 228–236). Механизмите на формообразуването на косвените евиденциали, при наличието на описаната бидетерминативност (преизказан перфект = преизказан плусквамперфект), водят до случай на бипартиципиалност в плана на изразяване – дубитативен аорист, от една страна, и преизказан перфект = преизказан плусквамперфект, от друга.

4. Кратко обобщение

В семантичен аспект – конклузивът (умозаключителните форми) и дубитативът (недоверчивите форми) носят общ семантичен признак субективна опосредстваност на информацията. Той се конкретизира при конклузива като субективно (умо)заклучение, извод, обобщение и в този смисъл субективна ангажираност с достоверността на информацията, а при дубитатива като субективна негативна оценка за достоверността – резервираност по отношение на достоверността на препредаваната чужда информация.

Във формален аспект двата субективни евиденциала също показват връзка – формите на дубитатива могат да се изведат чрез преизказване на спомагателния глагол *съм* от формите на конклузива. В парадигмата на конклузива и дубитатива могат да бъдат открити специфични случаи на омонимия, които в тази работа бяха разграничени като бипартиципанти и бидетерминанти. В дубитативната парадигма освен това има и празна клетка (липсват форми за съвпадащите си дубитативен перфект и плусквамперфект, което е последиствие от начина на формообразуване.

Литература

- Айхенвалд 2004:** Aikhenvald, Al. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Андрейчин 1944/1978:** Андрейчин, Л. *Основна българска граматика*. София: „Наука и изкуство“. Цит. по изд. от 1978.
- Алексова 2003:** Алексова, Кр. *Адмиративът в съвременния български език*. София: СЕМА РЩ, 2003.
- Алексова 2015:** Алексова, Кр. Употреби на дубитатива в съвременния български език. – Във: *Филологическият проект – кризи и перспективи. Сборник доклади от международна научна конференция (24 – 26 април 2015)*. Велико Търново: „Фабер“, 2015, 297–314.
- Алексова 2016:** Алексова, Кр. Конклузивът и неговите употреби в съвременния български език. – *LiterNet*, 07.10.2016, № 10 (203). <<https://litenet.bg/publish7/kaleksova/konkluzivyt.htm>>.
- Аронсън 1967:** Aronson, H. The grammatical categories of the indicative in the contemporary Bulgarian literary language. – In: *To Honor Roman Jakobson*. Volume 1. The Hague-Paris: Mouton, 1967, 82–98.
- Ауера, Плуниан 1998:** Van der Auwera, J., V.A. Plungian. Modality's semantic map. – In: *Linguistic Typology*, 1998, 2/1, 79–124.
- Бой 2012:** Boye, K. *Epistemic meaning : A crosslinguistic and functional-cognitive study*. (Empirical Approaches to Language Typology, Vol. 43), Berlin: Mouton de Gruyter, 2012.
- Генчева 1996:** Guéncheva, Zl. Le médiatif en bulgare. – In: *L'Enonciation médiatisée*. (Editeur Zl. Guéncheva.) Louvain-Paris: Editions Péeters, 47–71.
- Генчева, ред. 1996:** Guéncheva, Zl, editeur. *L'Enonciation médiatisée*. Louvain-Paris: Editions Péeters, 1996, 11–21.
- Герджиков 1977:** Герджиков, Г. Една специфична глаголна категория в съвременния български език (Категорията „ангажираност на говорещия с изказването на действието“). – *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии*, т. 69, 2, 1977, 5–68.
- Герджиков 1984:** Герджиков, Г. *Преизказването на глаголното действие в българския език*. София: „Наука и изкуство“, 1984.
- Дьомина 1970:** Дьомина, Ек. Към историята на модалните категории на българския глагол. – *Български език*, 1970, № 5, 405–421.
- Конедарева 2015:** Конедарева, С. Евиденциалността в българския език – типологичен аспект. (Автореферат за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, Благоевград, 2015. <<http://rd.swu.bg/media/37429/avtoreferat.pdf>>.
- Куцаров 2007:** Куцаров, Ив. Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2007.
- Лазар 2001:** Lazard, Gilbert. On the Grammaticalization of Evidentiality. – In: *Journal of Pragmatics*, 33, 2001, 359–367.
- Макарцев 2014:** Макарцев, М. *Эвиденциальность в пространстве балканского текста*. Москва/Санкт-Петербург: „Нестор-История“, 2014.
- Нинова 2016:** Нинова, Г. Генезис и семантика на адмиратива в български и албански. Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. София. (Автореферат: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/24362>).

- Ницолова 2007:** Ницолова, Р. Модализованная эвиденциальная система болгарского языка. – В: *Эвиденциальность в языках Европы и Азии*. Храковский, В., отг. ред. Санкт-Петербург: „Наука“, 2007, 107–197.
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Смирнова 2011:** Smirnova. An. Evidentiality and mood: Grammatical expressions of epistemic modality in Bulgarian. Dissertation. The Ohio State University <<https://etd.ohiolink.edu/>>
- Станков 1976:** Станков, В. Категории на индикатива в съвременния български език. – В: *Помагало по българска морфология. Глагол*. Съст. Петър Пашов, Руселина Ницолова. София: „Наука и изкуство“, 360–374.
- Трифонов 1905:** Трифонов, Ю. Синтактични бележки за съединението на минало действително причастие с глагола **съм** в новобългарския език. – *Периодическо списание на Българското книжовно дружество*, LXVI, София: Държавна печатница, 1905, 155–192.
- Търпоманова 2015:** Търпоманова, Ек. *Евиденциалност в балканските езици: български и албански*. София: ИК „Ни плюс“, 2015.
- Чейф, Никълс, ред. 1986:** Chafe, W., J. Nichols, (eds.). *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Advances in Discourse Processes, vol. XX, Norwood – New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1986.